

YAPI BAKIMINDAN SÖZCÜK ÇÖZÜMLEMELERİ

Hazırlayan : Mustafa Altun

Son Güncelleme: 19 Mart 2022

1. İnsan, birini sevmek felâketine uğradı mı, esir gibi bir şey oluyor. (**Reşat Nuri Güntekin, Çalıkuşu**)

1.1.	birini	bir+i+n+i = isim kökü+iyelik 3. teklik kişi eki+yardımcı ses (zamir n'si)+belirtme durum eki	<u>Birden</u> birim, birey, bireyci, bireycilik, bireysel, birinci, birincilik, birer, birlik, birleşmek, birleşik, birleşim, birikmek, biriktirmek, birikim, birikimsel kelimeleri türetilmiştir.
1.2.	sevmek	sev-mek= fiil kökü-fiilden isim yapım eki (isim-fiil eki)	<u>Sevmekten</u> sevim, sevimli sevgi, sevgili, sevgisiz, sevinç, sevinçli, sevecen, sevmek, sevinmek, sevdirmek, sevindirmek, sevdiceğim kelimeleri türetilmiştir.
1.3.	felâketine	felâket+i+n+e =isim kökü+iyelik 3. teklik kişi eki+yardımcı ses (zamir n'si)+yönelme durum eki	
1.4.	uğradı mı	uğur+a-dı -mı-Ø =isim kökü+isimden fiil yapım eki-görülen geçmiş zaman eki-soru eki-3. teklik kişi eki <u>-DI MI</u> zarf-fiil eki işlevindedir.	
1.5.	oluyor	: ol-u-yor- Ø = fiil kökü-yardımcı ses-şimdiki zaman eki-3. teklik kişi eki	<u>Olmaktan</u> olum, olumlu, olumsuz, olgun, olası, olasılık, olanak, oluşmak, oluşturmak, oluşturulmak, oldurgan,

		oldurmak, olgu, olgusal, olay, olağan kelimeleri türetilmiştir.
--	--	---

2. İnsan, kendi yaralarını berelerini sanki bir başkasının yaraları bereleriymiş gibi melhemleyip sarmağa alışıyor. (**Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Hep O Şarkı**)

2.1.	yaralarını	yara+lar+i+n+i= isim kökü+çokluk eki+iyelik 3. teklik kişi eki+yardımcı ses (zamir n'si)+belirtme durum eki	<u>Yaradan</u> yaralı, yarasız, yaralamak, yaralanmak, yaralandırmak, yaralatmak, yaralattırmak kelimeleri türetilmiştir.
2.2.	berelerini	ber+ler+i+n+i = isim kökü+çokluk eki+iyelik 3. teklik kişi eki+yardımcı ses (zamir n'si)+belirtme durum eki	
2.3.	başkasının	baş+ka+sı+nın= isim kökü+isimden isim yapım eki+iyelik 3. teklik kişi eki+tamlayan durum eki (ilgi eki de denilir)	<u>Başkadan</u> başkalaşmak, başkalaşım, başkalık kelimeleri türetilmiştir.
2.4.	bereleriymiş	ber+ler+i+y-miş-Ø = isim kökü+çokluk eki+iyelik 3. teklik kişi eki+yardımcı ses+ek fiil öğrenilen geçmiş zaman eki-3. teklik kişi eki	
2.5.	melhemleyip	melhem+le-y-ip = isim kökü+isimden fiil yapım eki-yardımcı ses-zarf-fiil eki	Melhem kelimesinin aslı merhemdir. Konuşma dilinde melhem olarak telaffuz edilir. Arapça kökenli bir kelimedir.
2.6.	sarmağa	sar-mağ+a = fiil kökü-fiilden isim yapım eki+yönelme durum eki (Burada eski yazıma göre sarmağa, yeni yazıma göre ise sarmaya'dır. Ğ>y değişimi söz konusudur.)	<u>Sarmaktan</u> sarma, sarım, sarılmak, sardırmak, sardırılmak kelimeleri türetilmiştir.

2.7.	alışıyor	al-ı-ş-ı-yor- Ø = fiil kökü-yardımcı ses-fiilden fiil yapım eki (işteş eki)-yardımcı ses-şimdiki zaman eki-3. teklik kişi eki	<u>Almaktan</u> alım, alımlı, aldırma, alınmak, alışılmak, alıştırmak, alıştırmak, alıngan, alınganlık kelimeleri türetilmiştir.
------	-----------------	---	---

Büyük kuvvetlerin itaat halinde görünüşü, ruha ne ağır bir eziyet veriyor. (**Ahmet Haşim Bize Göre**)

3.1.	büyük	büyü-k= fiil kökü-fiilden isim yapım eki küçümek>kiçirmek fiilinden küçük gibi.	<u>Büyümekten</u> büyüme, büyütmek, büyütülmek, büyükmek kelimeleri türetilmiştir. İsim olan büyü ile eşseslidir.
3.2.	kuvvetlerinin	kuvvet+ler+in=isim kökü+çokluk eki +tamlayan durum eki	<u>Kuvvetten</u> kuvvetli, kuvvetsiz, kuvvetlenmek, kuvvetlendirmek, kuvvetlendirilmek kelimeleri türetilmiştir.
3.3.	halinde	hal+i+n+de = isim kökü+iyelik 3. teklik kişi eki+yardımcı ses (zamir n'si)+bulunma durum eki	
3.4.	görünüşü	gör-ü-n-ü-ş+ü = fiil kökü-yardımcı ses-fiilden fiil yapım eki (edilgenlik eki)-yardımcı ses-fiilden isim yapım eki (isim-fiil eki)+iyelik 3. teklik kişi eki <u>Vermek</u> fiiline bakarak iyelik eki yerine belirtme durum eki yazılabilir. Ancak burada kuvvetlerin kelimesindeki tamlayan	<u>Görmekten</u> görüşmek, görüşme, görüştürmek, görüştürülmek, görünmek, göründürmek, gördürmek, gördürülmek, görüntü, görüntüsel, görüntülemek, görünüm, görünümlü, görsel, görsellik, görev, görgü, görenek, görünüş, görüş, görece, öngörü, öngörülme,

		eki kendisinden sonra iyelik 3. teklik kişi eki istemektedir.	öngörüsüz, uzgörü, uzgörümlü kelimeleri türetilmiştir.
3.5.	ruha	ruh+a = isim kökü+yönelme durum eki	Ruhdan ruhsal, ruhsuz, ruhlı, ruh bilimi kelimeleri türetilmiştir
3.6.	ağır		Ağır kelimesinden ağırlık, ağırlıklı, ağırlıksız, ağırlamak, ağırlamak, ağırlanmak, ağırlatmak, ağırlattırmak, ağırlaşmak, ağırlanış, ağırlanılmak kelimeleri türetilmiştir.
3.7.	veriyor	ver-i-yor- Ø = fiil kökü-yardımcı ses-şimdiki zaman eki-3. teklik kişi eki	Vermekten verilmek, verdirmek, verdirilmek, verim, verimli, verimlilik, verimsiz, verimsizleşmek, verimsizlik, veriş, veriştirmek verme, vergi, vergili, vergisiz, vergilendirme, vergilendirilme, veresiye, veri, özveri, işveren kelimeleri türetilmiştir

4. Bazen insanlara haklarında ne düşündüğünüzü söylemek ihtiyacını yenemezsiniz. (**Ahmet Hamdi Tanpınar, Sahnenin Dışındakiler**)

4.1.	insanlara	insan+lar+a= isim kökü+çokluk eki+yönelme durum eki	İnsandan insancıl, insanlık, insansı, insanüstü insanoğlu, kelimeleri türetilmiştir.
4.2.	haklarında	hak+lar+ı+n+da=isim kökü+çokluk eki+iyelik 3. teklik kişi eki+yardımcı ses (zamir n'si)+bulunma durum eki	Haktan haklılık, haksızlık, haksızca

4.3.	düşündüğünüzü	düşün-dük+ü+nüz+ü=fiil kökü-fiilden isim yapım eki (sıfat-fiil eki)+iyelik 2. çokluk kişi eki+belirtme durum eki	Düşünmekten düşünce, düşünceli, düşüncesiz, düşüncesizlik, düşündürme, düşündürtme, düşündürücü, düşünsel, düşünülme, düşünür, düşünüş kelimeleri türetilmiştir.
4.4.	söylemek	söy+le-mek=isim kökü+isimden fiil yapım eki-fiilden isim yapım eki (isim-fiil eki) Eski kaynaklarda sözlemek olarak geçer. Z>y değişimi vardır.	Söylemekten söylem, söylence, söylenme, söylenmek, söylenti, söyleşi, söyleşmek, söyletme, söylev, söyleyiş kelimeleri türetilmiştir.
4.5.	ihtiyacını	ihtiyac+ı+n+ı= isim kökü+iyelik 3. teklik kişi eki+yardımcı ses (zamir n'si)+belirtme durum eki	
4.6.	yenemezsiniz	yen-emez-siniz=fiil kökü-olumsuzluk eki- 2. çokluk kişi eki	Yenmekten yenilmek, yendirmek, yenişmek, yeniştirmek kelimeleri türetilmiştir.

Bazen kalabalıkların ortasında, tek başına kaldığımız vakitlerdekinden fazla yalnız değil miyiz?
(Peyami Safa, Bir Tereddüdün Romanı)

5.1.	kalabalıkların	kalaba-lık>galebe+lik=isim kökü+isimden isim yapım eki	
5.2.	ortasında	orta+sı+n+da=isim kökü+iyelik 3. teklik kişi eki+yardımcı ses (zamir n'si)+bulunma durum eki	Ortadan ortalama, ortalık kelimeleri türetilmiştir.
5.3.	başına	baş+ı+n+a=isim kökü+iyelik 3. teklik kişi eki+yardımcı ses (zamir n'si)+yönelme durum eki	Baştan başlık, başlama, başlamak, başlatmak, başlatılmak, başlayıcı, başlıca, başlangıç, başarı,

			başak, başkan, başkanlık, başka, başkalaşma
5.4.	kaldığımız	kal-dık+ımız=fiil kökü+fiilden isim yapım eki (sıfat-fiil eki)+iyelik 1. çokluk kişi eki	<u>kalmaktan</u> kalınmak, kalım, kalıcı, kalıntı, kaldırmak, kaldırtmak, kaldırış, kaldırım?, kalma kelimeleri türetilmiştir.
5.5.	vakitlerdekinden	vakit+ler+de+ki+n+den=isim kökü+çokluk eki+bulunma durum eki+aitlik eki+yardımcı ses (zamir n'si)+ayrılma durum eki	<u>vakitten</u> vakitli, vakitlice, vakitsiz kelimeleri türetilmiştir.
5.6.	değil miyiz	değil+mi-y-iz=isim kökü+soru eki+yardımcı ses+ek fiil geniş zaman 1. çokluk kişi eki	

Biz bile kendimizi en sadık bir aynada görmek istesek nefesimizin buğusu aynamızı bulandırır ve gözlerimizi şaşırtır. (**Abdülhak Şinasi Hisar, Fahim Bey ve Biz**)

6.1.	kendimizi	kendi+miz+i=isim kökü+iyelik 1. çokluk kişi eki+belirtme durum eki	<u>Kendiden</u> kendilik, kendince, kendinden kelimeleri türetilmiştir.
6.2.	aynada	ayna+da=isim kökü+bulunma durum eki	
6.3.	görmek	gör-mek=fiil kökü-fiilden isim yapım eki (isim-fiil eki)	
6.4.	istesek	iste-se-k=fiil kökü-şart eki-1. çokluk kişi eki	<u>İstemekten</u> istem, istemsiz, istemli, istek, istekli, isteksiz, istenç, istenilme, istenilmek, istenmek, istetmek kelimeleri türetilmiştir.

6.5.	nefesimizin	nefes+imiz+in=isim kökü+iyelik 1. çokluk kişi eki+tamlayan eki (ilgi eki)	
6.6.	buğusu	buğu+su=isim kökü+iyelik 3. teklik kişi eki	Buğudan buğulanmak kelimesi türetilmiştir.
6.7.	aynamızı	ayna+mız+ı=isim kökü+iyelik 1. teklik kişi eki+belirtme durum eki	
6.8.	bulandırır	bula-n-dır-ır- Ø=fiil kökü-fiilden fiil yapım eki-fiilden fiil yapım eki (ettirgenlik eki)-geniş zaman eki-3. teklik kişi eki	Bulamaktan bulanık, bulantı, bulanıklık,, bulandırıcı, bulanıklaşmak, bulanıklaştırmak, bulanıklaştırılmak kelimeleri türetilmiştir.
6.9.	gözlerimizi	göz+ler+imiz=isim kökü+çokluk eki+iyelik 1. çokluk kişi eki	Gözden gözcü, gözcülük, gözlük, gözlükçülük, göze, gözlemek, gözleme, gözlem, gözlemci, gözlemcilik, gözlenmek, gözlenilmek, gözükmek, gözenek, gözenekli, gözetmek, gözetlemek, gözetleyici, gözetmen, gözetim kelimeleri türetilmiştir.
6.10.	şaşırtır		

7. Gülmekten umudumu keseli çok oldu, yine de çoktan çürüğe çıkması gereken, paslı bir gemiye benzeyen hayatımı inatla yüzdürmeye çalışıyorum ve bu delik deşik geminin hala batmamasına, iyi kötü yüzmesine hayret ediyorum. (Ayfer Tunç, Aşıklar Delidir ya da Yazı Tura)

7.1.	gölmekten	göl-mek+ten = fiil kökü-fiilden isim yapım eki+ayrılma durum eki	<u>Gölmekten</u> gölümsemek, gölünmek, gölünç, göldürmek, göldürölmek, gölünmek, göler (yüzöl), göldürü, göleç kelimeleri türetilmiştir.
7.2.	umudumu	umud+u+m+u = isim kökü+yardımcı ses+iyelik 1. teklik kişi eki+belirtme durum eki	<u>Umuttan</u> umutsuz, umutlu, umutlandırmak kelimeleri türetilmiştir.
7.3.	keseli	kes-eli: fiil kökü-zarf-fiil eki	<u>Kesmekten</u> kesim, kestirmek, kestirilmek, kesilmek, keşim, keşimsel, keşirim, kestirimsel, keşime, kesinim, kesilim kelimeleri türetilmiştir.
7.4.	çok		<u>Çoktan</u> çoğalmak, çoğaltmak, çoğaltılmak, çoğalım, çoğaltım, çokluk, çoğunluk kelimeleri türetilmiştir.
7.5.	oldu	ol-du- Ø= fiil kökü-görölen geçmiş zaman eki-3. teklik kişi eki	
7.6.	çüröğö	çürö-ğ+e = fiil kökü-fiilden isim yapım eki+yönelme durum eki	<u>Çürömekten</u> çürötmek, çürötölmek kelimeleri türetilmiştir
7.7.	çıkması	çık-ma+sı = fiil kökü-fiilden isim yapım eki (isim-fiil eki)+iyelik 3. teklik kişi eki	<u>Çıkmaktan</u> çıkarmak, çıkartılmak, çıkartmak, çıkartılmak, çıkarım, çıkışmak, çıkışılmak, çıkarmak, çıkarımsal, çıkma, çıkış, çıkartma, çıkık, çıkıkçı,

			çıkıntı, çıkmaz (yol) kelimeleri türetilmiştir.
7.8.	gereken	gerek-en = fiil kökü-fiilden isim yapım eki (sıfat-fiil eki)	
7.9.	paslı	pas+lı = isim kökü+isimden isim yapım eki(sıfat eki)	Pastan paslanmak kelimesi türetilmiştir.
7.10.	gemiye	gemi+y+e = isim kökü+yardımcı ses+yönelme durum eki	Gemiden gemici, gemicilik kelimeleri türetilmiştir.
7.11.	benzeyen	ben(i)z+e-y-en = isim kökü+isimden fiil yapım eki-yardımcı ses-fiilden isim yapım eki (sıfat-fiil eki)	Benizden benzetilmek, benzetim, benzeşmek, benzeşilmek, benzer, benzeri, benzerlik kelimeleri türetilmiştir.
7.12.	hayatımı	hayat+ı+m+ı = isim kökü+yardımcı ses+iyelik 1. teklik kişi eki+belirtme durum eki	
7.13.	inatla	inat+la = isim kökü+araç durum eki	İnattan inatçı kelimesi türetilmiştir.
7.14.	yüzdürmeye	yüz-dür-me+y+e = fiil kökü-fiilden fiil yapım eki (ettirgenlik eki)-fiilden isim yapım eki (isim-fiil eki)+yardımcı ses+yönelme durum eki	Yüzmekten yüzülmek, yüzücü, yüzücülük, yüzer (araç), yüzdürmek, yüzdürülmek kelimeleri türetilmiştir.
7.15.	çalışıyorum	çal-ı-ş-ı-yor-u-m = fiil kökü-yardımcı ses-fiilden fiil yapım eki (işteşlik eki)-yardımcı ses-şimdiki zaman eki-yardımcı ses-1. teklik kişi eki	Çalmaktan çalınmak, çalışkan, çaldırmak, çalıştay kelimeleri türetilmiştir.
7.16.	delik	del-i-k = fiil kökü-yardımcı ses-fiilden isim yapım eki	Delmekten delikli, deliksiz, delinmek, delgeç kelimeleri türetilmiştir.

7.17.	deşik	deş-i-k = fiil kökü-yardımcı ses-fiilden isim yapım eki	Deşmekten deşirmek, deşinmek, deşilmek kelimeleri türetilmiştir.
7.18.	geminin	gemi+nin = isim kökü-tamlayan durum eki (ilgi eki de denir)	
7.19.	batmamasına	bat-ma-ma+sı+n+a = fiil kökü-fiilden fiil yapım eki (olumsuzluk eki)-fiilden isim yapım eki+iyelik 3. teklik kişi eki+yardımcı ses (zamir n'si)+yönelme durum eki	Batmaktan batırmak, batırılmak, batık, batı, batılı, batılılaşma, batılılaştırma, bataklık kelimeleri türetilmiştir.
7.20.	iyi		İyiden iyilik, iyilikçi, iyilikçilik, iyimser, iyimserlik, iyice, iyileşmek, iyileştirmek, kelimeleri türetilmiştir.
7.21.	kötü		Kötüden kötülük, kötülükçü, kötölemek, kötülenmek, kötüleştirmek, kötücül, kötümsemek, kötümser, kötümserlik, kötürüm, kötürümlük, kötürümleşme kelimesi türetilmiştir.
7.22.	yüzmesine	yüz-me+si+n+e = fiil kökü-fiilden isim yapım eki (isim-fiil eki)+iyelik 3. teklik kişi eki+yardımcı ses+yönelme durum eki	
7.23.	ediyorum	ed-i-yor-u-m>etmekten = fiil kökü-yardımcı ses-şimdiki zaman eki-yardımcı ses-1. teklik kişi eki	Etmekten edilmek, edinmek, edinilmek, edim, edimsel, edinç, edinim, ettirmek, ettirgen, edilgen, etken, etki, etkilemek, etkileşmek, etkileyici, etkili, etkin, etkinlik, etkisiz,

			etkisizleştirme, kelimeleri türetilmiştir.
--	--	--	---